

ГРУПОВА ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Блага А. Б.

Статтю присвячено дослідженню основних кількісно-якісних показників, що характеризують групову злочинність неповнолітніх, та встановленню на їхній основі сучасних тенденцій цього виду злочинності.

Доведено тенденцію зниження групової кримінальної активності неповнолітніх. Так, за період із 2012 до 2021 р. загальна злочинність неповнолітніх знизилася у 4,3 рази (із 1 073 до 2 492 осіб), а групова - у 6,7 рази (із 4 759 до 707 осіб).

Установлено переважно стихійний характер формування груп неповнолітніх злочинців. За період 2017 - 6 місяців 2022 р. відсоток неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованих груп чи злочинних організацій, не перевищував 0,7%. У середньому кількісний склад груп неповнолітніх злочинців нараховує 2-3 особи (у 75% випадків). В абсолютній більшості такі групи нестійкі, без попередньої підготовки до вчинення злочину, розподілу ролей, будь-якого планування у реалізації задуманого і т. д.

Констатується їхнє прагнення до кооперації переважно з однолітками. Статистичні дані свідчать, що неповнолітні у 1,2-1,8 рази частіше об'єднуються з також неповнолітніми, ніж із дорослими особами. У такій групі підліток задовольняє свою потребу у спілкуванні, тут він зустрічає розуміння, співчуття, може відверто говорити про свої невдачі і переживання, сімейні конфлікти, конфлікти в школі тощо. Здебільшого злочини вчиняються підлітками під тиском групи, її «моралі» з таких мотивів, як бажання підтримати друзів, зміцнити займане у групі місце, заслужити «авторитет» серед членів групи. Діючи в групі, неповнолітні не відчують повної відповідальності за вчинене, а психологічно «розподіляють» її на всіх учасників.

Відзначено наявність попереднього кримінального досвіду: із виявлених протягом 2017 - 6 місяців 2022 р. неповнолітніх, що вчинили злочини у складі групи, майже у половини мав місце рецидив, у т. ч. з яких судимість не знята й не погашена.

Підтверджено переважно корисливу та корисливо-насильницьку спрямованість групової злочинності неповнолітніх. Найпоширенішим видом злочинів для

групової злочинності неповнолітніх є крадіжки - 60% від усіх злочинів. На другому місці за частотою стоять грабежі (9,6%) та розбій (4,6%).

Зауважено на такі особливості групового характеру насильницької злочинності неповнолітніх: прагнення до спільності та наслідування; більший ступінь жорстокості та знущань над потерпілим; спонукання до самогубств; підвищена групова залежність; недостатній соціальний самоконтроль; конформізм; легкість швидкого неформального об'єднання; потреба у спілкуванні та самоствердженні; групова згуртованість; домінуючий груповий мотив.

Ключові слова: групової злочинності неповнолітніх, кримінальні правопорушення, статистичні показники, основні тенденції.

Blaga A. B. Group crime of minors: criminological analysis and main trends

The article is devoted to the study of the main quantitative and qualitative indicators characterizing the group crime of minors, and establishing the modern trends of this type of crime based on them.

The trend of decreasing group criminal activity of minors has been proven. Thus, for the period from 2012 to 2021, the general crime rate of minors decreased by 4.3 times (from 1,073 to 2,492 persons), and group crime decreased by 6.7 times (from 4,759 to 707 persons).

The mostly spontaneous nature of the formation of groups of juvenile criminals has been established. For the period 2017 - 6 months of 2022, the percentage of minors who committed criminal offenses as part of organized groups or criminal organizations did not exceed 0.7%. On average, the quantitative composition of groups of juvenile criminals includes 2-3 people (in 75% of cases). In the absolute majority, such groups are unstable, without prior preparation for committing a crime, distribution of roles, any planning in the implementation of the plan, etc.

Their desire for cooperation mainly with their peers is noted. Statistics show that minors are 1.2 to 1.8 times more likely to team up with other minors than with adults. In such a group, a teenager satisfies his need for communication, here he meets understanding, sympathy, can openly talk about his failures and experiences, family conflicts, conflicts at school, etc. In most cases, crimes are committed by teenagers under the pressure of the group,

its "morality" for reasons such as the desire to support friends, to strengthen their place in the group, to earn "authority" among group members. Acting in a group, minors do not feel full responsibility for what they have done, but psychologically "distribute" it to all participants.

The presence of previous criminal experience was noted: of those discovered during 2017 - 6 months. In 2022, almost half of juveniles who committed crimes as part of a group had a relapse, including from which the criminal record has not been removed and not repaid.

The predominantly self-interested and self-interested-violent orientation of group crime among minors has been confirmed. The most common type of crime for juvenile gang crime is theft - 60% of all crimes. Robberies (9.6%) and robberies (4.6%) are in second place in terms of frequency.

The following features of the group nature of violent juvenile delinquency were noted: the desire for community and imitation; greater degree of cruelty and abuse of the victim; incitement to suicide; increased group dependence; insufficient social self-control; conformism; ease of quick informal association; the need for communication and self-affirmation; group cohesion; dominant group motive.

Key words: group crime of minors, criminal offenses, statistical indicators, main trends.

Постановка проблеми та її актуальність.

Питання запобігання та протидії злочинності неповнолітніх і молоді завжди характеризуються особливою гостротою, оскільки їх вирішення суттєво впливає як на загальні результати боротьби зі злочинністю, так і на стан і благополуччя держави у цілому. Тому як один із пріоритетних напрямів державної політики запобігання злочинності серед неповнолітніх закріплене у законодавстві України. Результати кримінологічних досліджень свідчать, що багато в чому цей вид злочинності є основою для відтворення всієї злочинності. Так, встановлено, що рецидивісти та професійні злочинці свій перший кримінальний досвід набувають, як правило, ще в юності.

Розкриття основних кількісно-якісних показників, що характеризують групову злочинність неповнолітніх, та встановлення основних тенденцій цього виду злочинності в Україні можуть стати у нагоді під час пошуку нових ефективних засобів запобігання їй, ужиття додаткових заходів із боку державних інституцій, місцевих громад, неурядових організацій та інших зацікавлених суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів злочинності неповнолітніх для вироблення адекватних заходів її запобігання системно проводяться як окремими вченими, так і цілими авторськими колективами. Результати цих досліджень широко висвіт-

лено у літературі, зокрема у роботах В.В. Голіни, Б.М. Головкина, С.Ф. Денисова, В.П. Ємельянова, В.Д. Воднік, О.О. Лазаренка, С.Ю. Лукашевича, М.О. Маршуби, В.І. Шакуна, Л.О. Шевченко, Н.С. Юзікової, І.С. Яковець та ін.

Метою статті є розкриття основних кількісно-якісних показників, що характеризують групову злочинність неповнолітніх, та встановлення основних тенденцій цього виду злочинності.

Виклад основного матеріалу. Розкриття основних показників групової злочинності неповнолітніх і визначення ключових тенденцій її розвитку є надзвичайно важливим завданням, оскільки дає змогу виробити обґрунтований комплекс дієвих та ефективних заходів протидії цьому виду злочинності. Ми погоджуємося з думкою П.М. Бузало, що стан молодіжної злочинності залежить від загальних закономірностей розвитку суспільства, але ця залежність не позбавляє це соціально-правове явище елементів стихійності (поширюється на кількісні показники) і сталості (торкається якісних атрибутів злочинності) [1, с. 104].

Дослідження статистичних показників, що характеризують злочинність, показало, що починаючи з 2012 р. обсяги злочинності неповнолітніх суттєво знизилися. Так, якщо у 2012 р. було виявлено 10 703 дітей, які вчинили злочини, з яких 3 123 дитини віком від 14 до 15 років і 7 580 - віком від 16 до 17 років [2, арк. 2], то у 2021 р. ці показники становили відповідно: загалом 2 492 дітей, у т. ч. 7 73 дитини віком 14-15 років і 1 719 - віком 16-17 років [3, арк. 2]. Як бачимо, загальна кількість виявлених дітей, які вчинили злочини, за цей період зменшилася майже у 4,3 рази.

Що стосується групової злочинності неповнолітніх, то у загальній структурі злочинності неповнолітніх протягом останніх п'яти років вона становить близько 25-30%, і її обсяги також мають тенденцію до систематичного зниження. Так, за період із 2017 до 2021 р. загальна кількість дітей, які вчинили кримінальні правопорушення у складі групи, зменшилася більше ніж удвічі - з 1 573 до 707. Наочно зазначену динаміку зображено на рис. 1.

За даними В.В. Голіни та М.О. Маршуби, кількісний склад груп неповнолітніх злочинців, як правило, нараховує 2-3 особи (у 75% випадків). Групи, у які входило більше трьох осіб, відповідно, становлять одну чверть. В абсолютній більшості такі групи нестійкі, без попередньої підготовки до вчинення злочину, розподілу ролей, будь-якого планування у реалізації задуманого і т. д. [4, с. 76]. Проведене вченими дослідження підтвердило припущення, що близько 50% підліт-

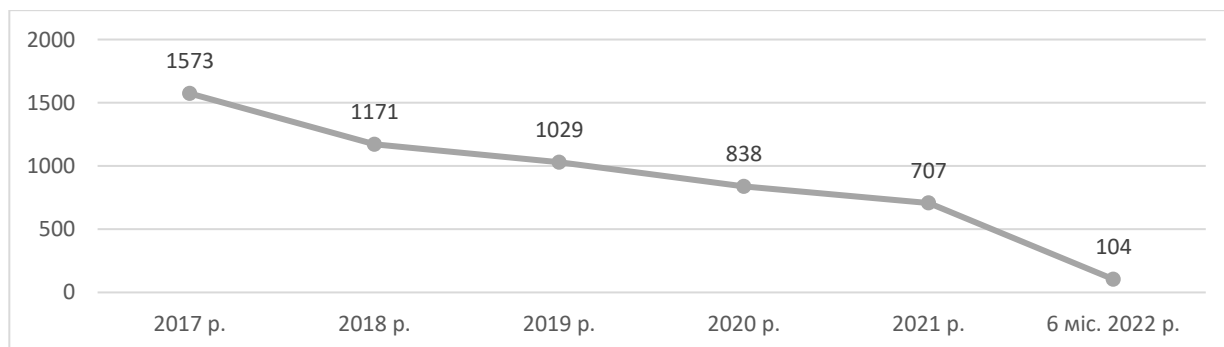

Рис. 1. Кількість дітей, які вчинили кримінальні правопорушення у складі групи в Україні за період 2017 - 6 міс. 2022 р¹.

¹ Ця та наступні діаграми, а також статистичні дані наводяться на підставі інформації, що міститься у Єдиних звітах про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень відповідного року, розміщених на сайті Офісу Генерального прокурора за посиланням, вказаним у джерелі 3 списку літератури.

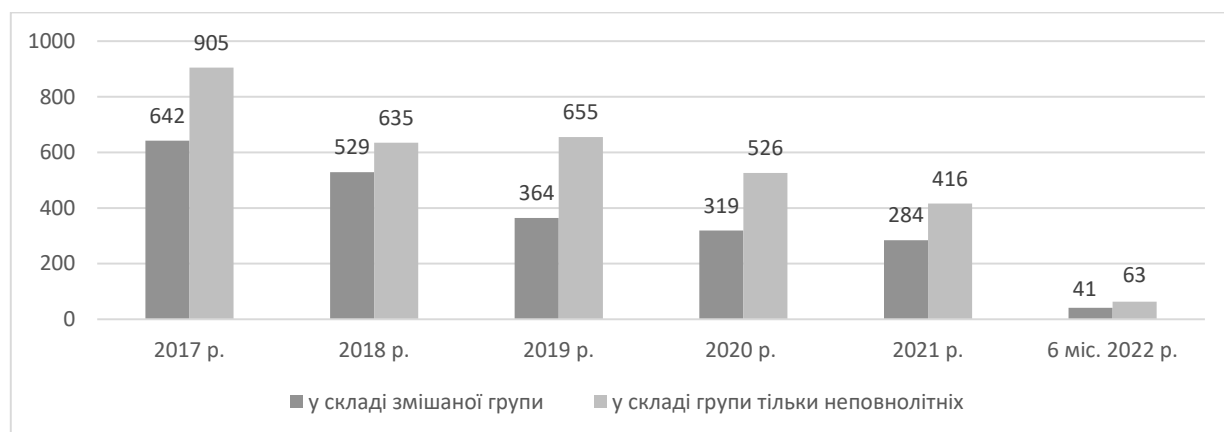

Рис. 2. Розподіл неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення, за віковим складом злочинних груп, у яких вони брали участь, за період 2017 - 6 міс. 2022 р.

ків не мають чіткого умислу на вчинення конкретного виду злочину - крадіжки, грабежу чи розбою, цілком покладаючись на випадок. За відсутності власника майна вони вчиняють крадіжку, зустрінеється самотній перехожий - віднімуть цінності відкрито, а якщо чинитиме опір - грабїж переросте у розбїй [5, с. 31]. Цим пояснюється той факт, що злочинна діяльність більшості груп неповнолітніх обмежується одним-двома епізодами.

Як зазначає Н.В. Яницька, формуванню злочинних груп молоді передують стихійне створення дозвільних груп, які за низкою криміногенних чинників (безнадзорність, бродяжництво, негативний вплив дорослих, запущеність виховної роботи, відсутність суспільно корисних занять і т. п.) переростають у кримінальні [6, с. 9].

Тим не менше зазначимо, що хоча й не часто, але протягом досліджуваного періоду мали місце випадки, коли кримінальні правопорушення неповнолітні вчиняли у складі організованих груп чи

злочинних організацій. Так, відповідно до наявних статистичних даних, у 2017 р. виявлено 10 таких неповнолітніх (0,63% від загальної кількості дітей, які вчинили суспільно небезпечні діяння у складі групи); у 2018 р. - 5 неповнолітніх (0,43%); у 2019 р. - 6 (0,58%); у 2021 р. - 2 (0,28%); у 2020 р. та за 6 місяців 2022 р. на підконтрольній Україні території також не було виявлено жодного неповнолітнього цієї категорії. Проте у засобах масової інформації було оприлюднено, що в одному з населених пунктів Запорізької області окупанти організували місцевих підлітків для отримання інформації про покинуті домівки та матеріальні цінності, що залишилися в них. Місцеві мешканці зазначили, що ці неповнолітні беруть участь у мародерстві [7].

Якщо подивитися на віковий склад груп, то можна побачити, що неповнолітні у 1,2-1,8 разів частіше об'єднуються з також неповнолітніми, ніж з дорослими особами (рис. 2).

Як зазначає О.Ю. Петчел, важливим психологічним чинником, який штовхає неповнолітніх до об'єднання, є їхня потреба у самоствердженні. І якщо можливості для задоволення цієї потреби обмежені, занижена самооцінка, є почуття неоптимальності, виникають конфлікти з учителями, сім'єю, колективом класу чи групи. Це, своєю чергою, веде до пошуку неофіційних груп, які надають можливості для самоствердження. У такій групі підліток задовольняє свою потребу у спілкуванні, тут він зустрічає розуміння, співчуття, може відверто говорити про свої невдачі і переживання, сімейні конфлікти, конфлікти в школі тощо. Почуваючи себе комфортно в такій групі, підліток в більшості випадків не бажає вийти з неї. Він не помічає або не звертає уваги на аморальну чи навіть протиправну поведінку членів групи. Поступово виробляються стереотипи спілкування, змінюється коло суб'єктів спілкування. Однокласники і члени сім'ї витісняються або випадають із кола інтересів неповнолітнього, тоді як спілкування з членами неформальної групи стає більш інтенсивним. Для більшості підлітків, що потрапляють у неформальну групу, норми цієї групи спочатку чужі, нерідко у неповнолітніх виникають сумніви щодо того, чи залишитися у цій групі, чи прийняти її норми. При цьому великий вплив на вибір має наявність таких якостей, як сміливість, вірність другу, фізична сила, збереження таємниці, групова солідарність тощо. Якщо ці якості присутні як у самого підлітка, так і у членів групи, тоді це сприяє швидшому входженню у групу [8, с. 612].

Наступним кроком, за даними цього дослідника, є засвоєння способів самоствердження, які пропонуються групою: невиконання соціальних обов'язків, порушення загальноприйнятих стандартів поведінки, аморальна поведінка, правопорушення. Необхідно зазначити, що вчинення злочинів групою осіб передбачає наявність такого психологічного явища, як наслідування, а вже потім формуються інші регулятори поведінки: навіювання, конформізм, переконання. Наслідування може бути як несвідомим, так і свідомим, цілеспрямованим. Варто зауважити, що первинна група здійснює на своїх членів конформістський тиск. В умовах надзвичайної, екстремальної ситуації, яка виникає під час учинення злочину, конформність вища, ніж у звичайних ситуаціях, оскільки індивід не має часу для аналізу конкретної обстановки, оцінки свого стану. Існує певна залежність між віком неповнолітнього правопорушника - учасника злочинної групи - і рівнем

конформності. Він найбільш високий у 14-15-річному віці, коли характер і поведінка підлітка визначаються бажанням наслідувати, впливом думки групи чи її лідера. Конформізм виявляється у формі вимог, які група пред'являє до своїх нових учасників. Здебільшого злочини вчиняються підлітками під тиском групи, її «моралі» з таких мотивів, як бажання підтримати друзів, зміцнити займане у групі місце, заслужити «авторитет» серед членів групи. Для неповнолітніх дуже важливо, щоб їхні вчинки вважалися позитивними, необхідними, корисними, кимось визнаними, схваленими [8, с. 613].

Важливим об'єднуючим неповнолітніх чинником, на який звертає увагу О.Ю. Петчел, є також бажання бути в безпеці. Людину заспокоює те, що є люди, які думають так само, як вона. Тоді особа впевнена, що її точка зору правильна, що вона діє правильно. Стійкість і дружність групи посилюються в процесі вчинення неповнолітніми злочинів. Діючи в групі, неповнолітні не відчувають усієї повноти відповідальності за вчинене [8, с. 613].

Так, виконавча директорка фонду DEJURE І. Шіба зазначає, що, наприклад, на Львівщині серед неповнолітніх у 2020 р. були поширені крадіжки у магазинах, бо це для них своєрідне випробування, змагання. Діти, з якими говорили її колеги, кажуть, що не розуміли серйозності того, що вони роблять. Мовляв, вони думали, що їх просто змусять повернути вкрадене. Максимум - зателефонують батькам. Але внаслідок таких дій дитина може опинитися в колонії. А коли у 15 років неповнолітній опиняється за ґратами, то не здобуває нормальну освіту, розриває соціальні зв'язки. Фактично дитина втрачає час, коли треба вирішувати, чого вона хоче від життя. Цей важливий етап підліток пропускає. І після виходу з колонії йому важче адаптуватися. Навіть якщо судимість умовна, то все одно є проблеми. Дитину починають стигматизувати в суспільстві [9].

Підтверджують сказане і дані офіційної статистики. Так, із виявлених протягом досліджуваного періоду часу неповнолітніх, що вчинили злочини у складі групи, майже половина мали попередній кримінальний досвід, у т.ч. з яких судимість не знята й не погашена (рис. 3).

Глобальною суспільною проблемою залишається алкоголізм і наркоманія серед неповнолітніх. Як зазначає І.Л. Калімбет, неповнолітні вживають наркотики, їх залучають до вирощування, вони використовуються як кур'єри для їх транспортування, а також наркотики є каталізаторами

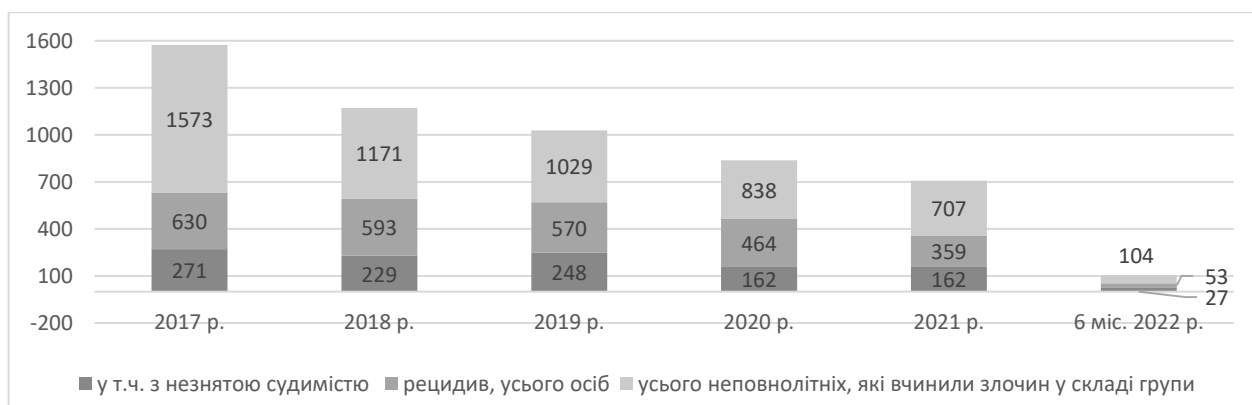

Рис. 3. Розподіл неповнолітніх, які у період 2017 - 6 міс. 2022 р. вчинили кримінальні правопорушення у складі групи, за наявністю попереднього кримінального досвіду

для вчинення ними інших злочинів [10, с. 131]. Так, за досліджений нами період часу, під час учинення злочинів у складі групи у середньому кожен дев'ятий неповнолітній злочинець перебував у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння (2017 р. - 178 осіб у стані алкогольного сп'яніння та 4 особи - у стані наркотичного сп'яніння; 2018 р. - 169 та 6 осіб відповідно; 2019 р. - 113 та 10 осіб; 2020 р. - 157 та 4 особи; 2021 р. - 82 та 6 осіб; 6 місяців 2022 р. - 9 та 1 особа відповідно).

Завершуючи розгляд питання щодо загального стану групової злочинності неповнолітніх, наведемо перелік передумов створення злочинних груп неповнолітніх, запропонований А.І. Селецьким та С.А. Тарарухіним:

- 1) соціальна безконтрольність;
- 2) наявність у групі осіб, що мають досвід анти-суспільної поведінки або схильні до такої поведінки;
- 3) утрата чи послаблення соціально корисних зв'язків і відносин учасників групи;
- 4) соціальне неблагополуччя більшості учасників групи;
- 5) відсутність суспільно корисних інтересів і занять [11, с. 74-75].

Звернімо увагу й на якісну характеристику - структуру злочинності. У загальній структурі групової злочинності питома вага злочинів, учинених неповнолітніми у складі групи протягом 2017-2021 рр., становила 11-14%, за шість місяців 2022 р. вона зменшилася до 8%.

За своєю спрямованістю у груповій злочинності неповнолітніх домінуючою є корислива ненасильницька (близько 70%), на другому місці - корисливо-насильницька (близько 15%), на третьому - агресивно-насильницька (близько 11%). Майже 2/3 кримінальних правопорушень, учинених непо-

внолітніми у групі, належать до категорії тяжких і особливо тяжких. У цілому це повторює пропорції загальної групової злочинності.

Структура групової злочинності неповнолітніх за даними нашого дослідження в середньому за період 2017 - 6 місяців 2022 р. має такий вигляд: крадіжки становлять 60%; грабежі - 9,6%; розбій - 4,6%; вимагання - 0,7%; шахрайство - 1%; умисне вбивство - 1%; тяжкі тілесні ушкодження - 1,8%; середньої тяжкості тілесне ушкодження - 1,2%; зґвалтування - 0,5%; хуліганство - 6,6%; незаконне заволодіння транспортним засобом - 9,5%; злочини у сфері незаконного обігу наркотиків - 1%; злочини проти авторитету органів державної влади - 2%.

Як видно з наведеного, найпоширенішим видом злочинів для групової злочинності неповнолітніх є крадіжки - їх кількість перевищує кількість усіх інших злочинів разом узятих. При цьому, як підкреслюють автори дослідження «Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті», крадіжки, що вчиняють підлітки, неоднорідні за способом їх учинення, місцем, предметами посягання, їх вартістю, спричиненими збитками. Отримання певних матеріальних благ без відповідних затрат праці й часу значною мірою нейтралізує ризик викриття й покарання за крадіжку, роблячи останню привабливим способом заволодіння чужим майном та цінностями. Нерідко підґрунтям крадіжки є заздрість, гонитва за престижем чи буденне паразитичне споживання матеріальних благ. Родзинкою крадіжки є «таємничість діяння», на яку так розраховує злодій. Для неповнолітніх це ще й привабливий елемент гри, пов'язаний із необхідністю ризику і переховування, що створює присмак романтики [5, с. 21].

На другому місці у структурі групової злочинності неповнолітніх знаходяться корисливо-насильницькі злочини. Так, питома вага грабежів, розбоїв і вимагань становить 15%. Особливістю цієї групи неповнолітніх злочинців є використання насильницького способу заволодіння майном. У таких осіб корисливі мотиви поєднуються з установками щодо пріоритетності використання переваги над потерпілим - чисельної, фізичної, психологічної. Таким чином, вони не лише отримують матеріальні блага, а й задовольняють потребу у досягненні влади і домінування над іншими людьми.

Предметами злочинного посягання під час учинення підлітками корисливо-насильницьких злочинів, як пишуть В.В. Голіна та М.О. Маршуба, можуть бути: гроші, мобільні телефони, одяг, технічна апаратура, ювелірні прикраси, продукти харчування і алкоголь. Місцем учинення абсолютної більшості корисливо-насильницьких злочинів є вулиці, парки, сквери, безлюдні місця і т. д. (понад 60%). До 4/5 злочинів цієї категорії неповнолітніми вчиняються у вечірній час. Як зазначають ці науковці, застосування вогнепальної зброї підлітками під час учинення розбоїв та умисних убивств майже не практикується. Такі особливості зумовлюються специфікою підліткової психології [4, с. 87].

У групі агресивно-насильницької групової злочинності неповнолітніх найбільшу питому вагу становлять хуліганства. Як встановила В.В. Артюхова, групи осіб хуліганів, як правило, мають нестійкий характер, вони формуються випадково, під час раптової конфліктної ситуації, яку спровокував один із учасників групи. Під час учинення злочину винуваті зазвичай здійснюють спонтанні неузгоджені дії, тому виявити активність хуліганів у злочинній групі досить складно. Учасники таких груп переважно виступають у ролі активних співвиконавців (32%), 7,6% осіб можна назвати другорядними особами, 6,6% - лідерами [12, с. 201-202].

Тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження, за даними Р.В. Карпенка, заподіюються неповнолітніми переважно через хуліганські мотиви чи бажання розважитися (47%). Окрім того, мотивами також виступають корисливість (19%), ворожнеча (16%), помста (7%), ревності (7%), страх (4%). Тілесні ушкодження підлітки заподіюють, переважно застосовуючи частини тіла та власну фізичну силу (74%), рідше - з використанням «випадкового» (знайденого перед подією чи безпосередньо в процесі її перебігу) знаряддя (10%),

холодної зброї (3%), кухонного (5%) та побутового інструменту (8% випадків) [13, с. 3-4].

Р.С. Кваша, досліджуючи насильницьку злочинність серед неповнолітніх в Україні як проблему ювенальної кримінології, зазначає, що особливостями групового характеру насильницької злочинності неповнолітніх є такі: прагнення до спільності та наслідування; більший ступінь жорстокості та знущань над потерпілим; спонукання до самогубств; підвищена групова залежність; недостатній соціальний самоконтроль; конформізм; легкість швидкого неформального об'єднання; потреба у спілкуванні та самоствердженні; групова згуртованість; домінуючий груповий мотив [14, с. 134].

Висновки. На основі даних, отриманих у результаті аналізу низки кількісно-якісних показників, можна виділили такі тенденції групової злочинності неповнолітніх.

1. *Зниження групової кримінальної активності неповнолітніх.* Ця тенденція підтверджується отриманими в результаті аналізу стану як загальної, так і групової злочинності неповнолітніх показників (зміна рівня та динаміки даного виду злочинності). Так, за період із 2012 до 2021 р. загальна злочинність неповнолітніх знизилась у 4,3 рази (із 1 073 до 2 492 осіб), а групова - у 6,7 рази (із 4 759 до 707 осіб).

2. *Переважно стихійний характер формування груп неповнолітніх злочинців.* За період 2017 - 6 місяців 2022 р. відсоток неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованих груп чи злочинних організацій, не перевищував 0,7%. У середньому кількісний склад груп неповнолітніх злочинців, як правило, нараховує 2-3 особи (у 75% випадків). В абсолютній більшості такі групи нестійкі, без попередньої підготовки до вчинення злочину, розподілу ролей, будь-якого планування у реалізації задуманого і т. д. [4, с. 76]. Формуванню злочинних груп молоді передують стихійне створення дозвільних груп, які за низкою криміногенних чинників (безнадзорність, бродяжництво, негативний вплив дорослих, запущеність виховної роботи, відсутність суспільно корисних занять і т. п.) переростають у кримінальні [6, с. 9].

3. *Прагнення до кооперації переважно з однолітками.* Статистичні дані свідчать, що неповнолітні у 1,2-1,8 рази частіше об'єднуються з також неповнолітніми, ніж з дорослими особами. У такій групі підліток задовольняє свою потребу у спілкуванні, тут він зустрічає розуміння, співчуття, може відверто говорити про свої невдачі

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

і переживання, сімейні конфлікти, конфлікти в школі тощо. Здебільшого злочини вчиняються підлітками під тиском групи, її «моралі» з таких мотивів, як бажання підтримати друзів, зміцнити займане у групі місце, заслужити «авторитет» серед членів групи. Стійкість і дружність групи посилюються в процесі вчинення неповнолітніми злочинів. Діючи в групі, неповнолітні не відчувають повної відповідальності за вчинене, а психологічно «розподіляють» її на всіх учасників [8, с. 612-613].

4. *Наявність попереднього кримінального досвіду.* Із виявлених протягом 2017 - 6 місяців 2022 р. неповнолітніх, що вчинили злочини у складі групи, майже половина мали попередній кримінальний досвід, у т. ч. з яких судимість не знята й не погашена.

5. *Переважаючо корислива та корисливо-насильницька спрямованість групової злочинності неповнолітніх.* Найпоширенішим видом злочинів для групової злочинності неповнолітніх є крадіжки - 60% від усіх злочинів. На другому місці за частотою стоять грабежі (9,6%) та розбої (4,6%). Наведені показники є відносно стабільними з тенденцією до їх неістотного зниження.

6. *Наявність особливостей групового характеру насильницької злочинності неповнолітніх:* прагнення до спільності та наслідування; більший ступінь жорстокості та знуцань над потерпілим; спонукання до самогубств; підвищена групова залежність; недостатній соціальний самоконтроль; конформізм; легкість швидкого неформального об'єднання; потреба у спілкуванні та самоствердженні; групова згуртованість; домінуючий груповий мотив [14, с. 134]

Література

1. Бузало П. Молодіжна злочинність - специфічне соціально-правове явище. *Підприємництво, господарство і право.* 2006. № 10. С. 104-108.

2. Звіт про осіб, які вчинили злочини за 12 місяців 2012 р. / МВС України : рукопис. 2013. 16 с.

3. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 р. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>

4. Голина В.В., Маршуба М.О. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника в Украине. Харьков : Право, 2014. 280 с.

5. Криминологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження. Харків : Право, 2006. 291 с.

6. Яницька Н.В. Групова корисливо-насильницька злочинність молоді та її попередження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. С. 9.

7. Російські окупанти готують «референдум» в Енергодарі, - Запорізька ОВА. *LB.ua.* URL: https://lb.ua/society/2022/05/17/517056_rosiyski_okupanti_gotuyut.html.

8. Петечел О.Ю. Формування злочинних груп неповнолітніх: психологічний аспект. *Актуальні проблеми держави і права.* 2010. Вип. 55. С. 611-615.

9. Обійти юність за ґратами. *Український тиждень.* 2020. 16 липня. URL: <https://tyzhden.ua/Society/245689>

10. Калімбет І.Л. Злочини неповнолітніх, скоєні під впливом наркотичних засобів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2019. № 38. С. 131-135.

11. Селецкий А.И., Тарарухин С.А. Несовершеннолетние с отклоняющимся поведением. Киев : Вища школа, 1981. 239 с.

12. Артюхова В.В. Хуліганство: сучасні кримінально-правові та криминологічні проблеми. Київ, 2022. 284 с.

13. Карпенко Р.В. Розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми : дис. ... канд. юрид. наук (докт. фісос.). Дніпро, 2019. 233 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/29/1.pdf>

14. Кваша Р.В. Насильницька злочинність серед неповнолітніх в Україні як проблема ювенальної криминології : дис. ... докт. фісос. Київ, 2021. 230 с.

Блага А. Б.,
доктор юридичних наук,
завідувач кафедри цивільного та
кримінального права і процесу
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили